

Марк Твен

ТАЙНСТВЕНИЯТ НЕПОЗНАТ

София, 2022

Mark Twain
The Chronicle of Young Satan
Schoolhouse Hill
No. 44, The Mysterious Stranger

На корицата: илюстрация на Н. К. Уайт от 1916 г.

© Издателство „Изток-Запад“, 2022

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Аглика Маркова, превод, 2022

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2022

ISBN 978-619-01-1080-4

МАРК ТВЕН

ТАЙНСТВЕНИЯТ НЕПОЗНАТ

Превод от английски
Аглика Маркова

СЪДЪРЖАНИЕ

ХРОНИКА
ЗА МЛАДИЯ САТАНА / 7

УЧИЛИЩНИЯТ ХЪЛМ / 147

№44, ТАЙНСТВЕНИЯТ НЕПОЗНАТ / 193

ХРОНИКА ЗА МЛАДИЯ САТАНА

ГЛАВА 1

Беше месец май 1702 г. Изолирана от света, Австрия спеше; все още се намираше в Средновековието и по всичко изглеждаше, че ще остане там вечно. Някои дори я слагаха още по-назад, векове назад, като твърдяха, че според умствените и духовни мерилки тя се намира в Епохата на вярата. Но те го казваха като похвала, не като обида; ние знаехме това и се гордеехме с него. Добре си го спомням, нищо, че бях още момче; спомням си и какво удоволствие изпитвах от думите им.

Да, Австрия беше откъсната от света и спеше, а селцето ни спеше заедно с нея, тъй като бе сгущено в центъра ѝ. То дремеше спокойно в уединението на околните хълмове и гори, където новини от далечния свят рядко смущаваха съня му, и тънеше в пълно доволство. От едната му страна течеше спокойна река, чиято повърхност бе изпъстрена с отраженията на облаците и на носещите се по течението лодки и шлепове; от другата се издигаха залесените склонове на стръмна урва, от чийто връх се мръщеше огромен замък с множество обрасли с пълзящи растения кули и бастиони; отвъд реката, вляво, се простираше неравната грамада на потънали в гори възвишения, прорязани от лъкатушещи клисури, в които слънце не проникваше; вдясно пък лежеше просторна равнина, осяяна с безброй къщички, сгущени между овощни градини и диворастващи дървета.

Цялата тази околност, разпростряла се на много левги, беше наследствено притежание на принц с непроизносимо име, чиято прислуга неизменно поддържаше замъка в безукорно състояние в очакване на посещения, но как-

то принцът, така и семейството му се мяркаха най-често веднъж на пет години. Когато идваха обаче, беше сякаш е пристигнал господарят на света и е донесъл със себе си славата на всичките си кралства; а когато си заминаваха, след тях оставаше спокойствието на дълбоката тишина, следваща всяка оргия.

Езелдорф беше същински рай за нас, момчетата. В училище не ни тормозеха особено. Възпитаваха ни предимно като добри католици, гледаха над всичко друго да почитаме светата Дева, Църквата и светците; да се прекланяме пред монарха, споменавайки го със страхопочитание, да сваляме шапка пред портрета му, приемайки, че той милостиво ни осигурява насъщния и всички останали земни блага; учеха ни, че сме изпратени на този свят с единствената задача да работим за него, да живеем за него и при нужда да умрем за него. Извън това от нас не се изискваше особено много; откровено казано, не ни и позволяваха да знаем много. Свещениците ни учеха, че обикновените хора нямат особена полза от познанието, тъй като то може да ги направи недоволни от жребия, който Бог им е отредил, а Бог не би търпял някой да е недоволен от плановете Му. Не можеше да има съмнение, че е точно така, защото свещениците го бяха научили от епископа.

Именно недоволството щеше да унищожи Гретел Маркс, вдовицата на млекаря, собственичка на два коня и каруца, с които караше млякото до пазарното градче. Някаква лукава хуситка на име Адлер пристигна в Езелдорф и започна да обикаля насамнатам, като убеждаваше невежите и глупавите да идват тайно нощем в дома ѝ, за да чуят „същинското Божие слово“. Коварна измамница беше тя и си подбираше само онези, дето можеха да четат, като ги ласкаеше, че така показвали интелигентност, и им разправяше, че само интелигентните можели да разберат нейното учение. Малко по малко събра групичка от десетина и всяка нощ ги тровеше в дома си със своята ерес. Раздаде им Библии и Псалтири за лично ползване и ги убеди, че не е грях да ги четат.

Един ден отец Адолф минал покрай къщата на вдовицата и я заварил да седи под кестена в двора си и да чете точно тия книги! Той беше ревностен и усърден свещеник, гръмогласен при проповедите си, който непрекъснато се стремеше към известност, защото се надяваше един ден да стане епископ, и вечно си пъхаше носа навсякъде, като подслушваше и дебнеше не само

собственото си паство, но и паствата на другите свещеници; падаше си развратник, простак и злобар, но сред жителите минаваше за сравнително свестен. И несъмнено беше талантлив: говореше гладко и красноречиво, а езикът му можеше да бъде язвителен и остроумен, макар и малко грубичък – това последното го твърдяха само враговете му, пък и останалите селяни не бяха по-добри от него. Той обаче беше член на съвета на селото и там думата му страхотно тежеше, да не говорим за хитринките, с които си прокараваше плановете; това, разбира се, нервираше останалите и в раздражението си те му даваха какви ли не прозвища: наричаха го „Градския бик“, „Изчадието“ и прочие, в което нямаше нищо странно, защото влезеш ли в политиката, си слагаш главата в торбата, както се казва.

Та отец Адолф се носел по пътя, добре похапнал и в настроение, като ревял гръмогласно „Възпей виното и девойчето прекрасно“, и точно тогава зърнал вдовицата, която четяла. Изтъпанил се пред нея и останал така, олюлявайки се, поглъщайки я с нечестивия поглед на рибешките си очи, а тлъстото му почервеляло лице гримасничело.

– И кво си четеш, фрау Маркс? Я да видим коя книжка си си взела.

Тя му я подаде. Той се привел, хвърлил един поглед и моментално избил книгата от ръката ѝ със следните гневни слова:

– Изгори я, изгори я, глупачке! Не знаеш ли, че е грях да четеш такива книги? Да не искаш да обречеш душата си на гибел? Откъде я взе?

Вдовицата му каза и той продължил:

– Е, така си и мислех! Ще я попреслушам аз тая жена, селото тясно ще ѝ види! Значи посещавах сбирките ѝ, а? И на какво ви учи, да се кланяте на Девата?

– Не, само Богу.

– Знаех си! Поела си вече към ада. Девата ще те накаже за тая работа, помни ми думата!

Фрау Маркс се уплашила и започнала да се оправдава, но отец Адолф я прекъснал, като продължил да я хока яростно, обяснявайки ѝ точно какво ще ѝ стори Девата, докато тя едва не припаднала от страх. Коленичила и го умолявала да ѝ каже какво да направи, та да умилостиви Девата. Отец Адолф ѝ наложил тежко покаяние, донахокал я едно ху-

баво, а сетне подел песента си, откъдето я бил прекъснал, и залъкатушил надолу по пътя.

Обаче само след седмица фрау Маркс се поддала отново на изкушението и една нощ пак отишла на среща у фрау Адлер. Четири дни след това и двата ѝ коня умрели! Тя отърчала при отец Адолф, изпълнена с разкаяние и отчаяние, и плакала и хлипала, като казвала, че е разорена и сега ще трябва да гладува, защото как ще кара млякото на пазара? Какво да прави, попитала тя отец Адолф, а той ѝ рекъл:

– Не те ли предупредих аз, че Девата ще те накаже? Дяволска история! Ти какво – мислеше, че те лъжа ли? Следващия път да слушаш, като ти говоря.

После я научил как да постъпи. Да поръча да ѝ нарисуват двата коня и да иде да се поклони в черквата „Света Богородица на безсловесните твари“, да закачи рисунката на двата коня и да се покае; след това да се върне, да продаде кожите на двата коня и да купи лотариен билет, чийто номер да съвпада с датата на смъртта им; после търпеливо да изчака отговора на Девата. Отговорът пристигнал след седмица, точно когато фрау Маркс вече загивала от отчаяние: с този билет спечелила от лотарията сто и петдесет дуката! Ей тъй възнаграждава Девата искреното покаяние!

Фрау Маркс повече не съгрешила. В благодарността си обиколила всички останали жени и им разказала какво се е случило, като им разяснила колко грешни и глупави са били и колко опасно са постъпвали дотогава; така че те всички изгорили книгите си и се върнали, разкаяни, в лоното на Църквата, а фрау Адлер се принудила да понесе отровите си към друг пазар. Такъв бил най-добрият и най-сигурният урок в живота на цялото село. Жителите вече никога не допуснали присъствието на друг хусит, а Девата ги възнаградила, като ги пазела и лично се грижела за тях, дарувайки им вечно благоденствие и охолство.

Но отец Адолф беше най-добър при погребенията, особено ако не беше прекалил с пиенето, а само беше сръбнал колкото да възхвалява светото служение по достойнство. Хубаво беше да го наблюдаваш как предвожда процесията между коленичелите селяни, като бди в жълтата светлина на свещите, мигащи на слънчевата светлина, да не би някой от миряните да се забрави и да остане изправен, без да снее шапка пред светото причастие. В такива случаи отец Адолф смъкваше шапката на въпросния тъ-

пак от главата му, зашлевяваше го здравата с нея и изръмжаваше заплашително:

– Я да видя аз кой не знае кво се прави, когато минава нашият Господ Бог!

Особено деен ставаше той в случай на самоубийство. Беше където трябва, за да се увери, че управляващите ще изпълнят дълга си и ще изхвърлят семейството на самоубиеца от дома му, като изземат незначителното семейно имущество, без да лапнат оная част, която се полага на Църквата; беше на поста си и в полунощ, когато погребваха трупа на кръстопът – не за да се увери, че никой не се опитва да извършва религиозен ритуал, защото такъв, естествено, не се допускаше, а за да види с очите си, че колът е забит професионално и трайно в тялото на самоубиеца.

Страхотно беше да го наблюдаваш как води процесията през селото в чумави времена, извадил мощите на селските светци в скъпоценните им ковчезета, да слушаш молитвите му към Дебата и да гледаш как пали свещи като благодарност за помощта ѝ в прогонването на болестта.

Освен това той винаги беше на мястото си при моста в Деня на омиротворяването на Нечестивия, 9 декември. Имаше си красив масивен каменен мост с пет арки, на седемстотин години. Дяволът го изградил за една нощ. Игуменът на манастира го наел да построи моста, като му било много трудно да го убеди, понеже Дяволът разправял как свещенослужители от цяла Европа го наемали да строи мостове и вечно го мамели със заплащането, и че ако и този път остане измамен, вече никога няма да се довери на някой християнин. Дотогава уговорката била, че щом довърши моста, ще му дадат като възнаграждение първия, минал по него, като, разбира се, Дяволът имал предвид първия християнин. Само дето, понеже никога не го казвал изрично, пускали по моста да мине първо я някой осел, я някое пиле, я друго животно, което няма безсмъртна душа, и така го надхитряли. Този път обаче той изрично поискал да му се заплати с една християнска душа и дори собственоръчно го записал в договора, за да няма никакво недоразумение. И тук не става дума за предание, а за историческа истина, защото лично съм виждал договора, и то – много пъти. Договорът се изнася всеки път в Деня на омиротворяването и бива отнасян до моста начело на процесията; и навремето

всеки, платил десет гроша, имаше право да го види и в допълнение да получи опрощение на трийсет и три гряха, защото времената бяха много по-добри за всички, отколкото са сега, та и греховете се заплащаха доста по-евтино; толкова евтини бяха, че всички, освен най-бедните, можеха да се откупят. Хубави времена бяха, ама отминаха и няма да се върнат, така казват всички.

И тъй, Дяволът записал условието в договора, пък игуменът казал, че засега мостът нямало да се строи, ама скоро щяло да се определи ден, може би след седмица. Имало един стар монах, креещ между живота и смъртта, и игуменът наредил на болногледачите да внимават много и като видят, че монахът наистина си отива, веднага да му съобщят. И ето че към полунощ на 9 декември гледачите му съобщили чаканото, игуменът повикал Сатаната и строежът на моста започнал. През остатъка от нощта игуменът и братството будували и се молили умиращият да има сила да се надигне и да мине по моста призори – да му се даде сила, ама не много. Молитвата била чута и предизвикала голямо вълнение горе в небесата – такова, че небесните воинства станали още преди разсъване и слезли към земята да гледат; сонм след сонм ангели изпълнили въздуха над моста, умиращият монах се затърил по него и едва му стигнали силите, за да го пресече – паднал мъртъв точно когато Дяволът посягал да го придърпа; но като излетяла душата му, ангелите се спуснали, хванали я и се възнесли към небесата с присмех, а Сатаната открил, че не притежава нищо, само един безполезен труп. Той се разгневил страшно и обвинил игумена, че го е измамил, с думите: „Това не е християнин“, но духовникът възразил: „Християнин е, мъртъв християнин“, след което игуменът и всички монаси извършили какви ли не лъжеритуали, като се престрували, че ги правят, за да омиротворят Дявола, но всъщност имали за цел само да му се присмеят и да го подразнят. Накрая той ги проклед грозно, докато те продължавали да му се присмиват. Тогава Нечестивия предизвикал черна буря с гръмотевици и светкавици и отлетял надалеч с нея; но в последния момент крайчецът на опашката му закачил камък от моста и го откъснал, и през вековете този камък продължава да лежи, където е паднал, като доказателство за стореното от Дявола. Лично съм го виждал този камък, милион пъти. Такива

неща говорят по-силно от писмените свидетелства, защото в тези свидетелства може да се лъже, освен ако не са написани от свещеник. А ритуалът по омиротворяването се изпълнява и до днес на всеки 9 декември в памет на онова свещено хрумване на игумена, което изтръгнало застрашената християнска душа от ноктите на противния Враг човечески.

Имали сме и други свещеници, в известни отношения по-добри от отец Адолф, който не беше лишен от някои недостатъци, но никога никой не е бил по-почитан от общността и от никого общността не се е страхувала толкова. Причината е, че отецът изобщо не се боеше от Дявола. Той е единственият сред познатите ми, за когото това важи без никакви съмнения. Ето защо селяните се бояха от него – смятаха, че у него има нещо свръхестествено, щом се държи така дръзко и самоуверено. Всички говорят за Дявола с горчиво неодобрение, но го правят почитателно, а не нехайно; отец Адолф обаче говореше по съвсем различен начин: наричаше го с какви ли не гадни и презрителни имена, които езикът му можеше да произнесе, та който го чуеше, направо се разтреперваше; дори честичко си позволяваше да говори за него с презрение и пренебрежение, при което хората се кръстеха и бързаха да се махнат от страх да не ги сполети някое зло. И беше нормално да се боят, защото, каквото и да си говорим, Сатаната е свещена фигура, щом се споменава в Библията, а никак не е редно да се подхвърлят свещени имена ей тъй, за забава: дори небесата не одобряват това.

Отец Адолф всъщност се беше изправял многократно срещу Сатаната и го беше предизвиквал. Това е истина, самият отец го разправяше. Изобщо не го криеше, казваше си го съвсем честно, а и съществуваше доказателство, че не лъже – при една от кавгите му с Врага човечески той беше запокитил безстрашно по него мастилницата си и сега на стената в килията му имаше голямо черно петно точно където тя се бе ударила и счупила. Същото разправят и за Лутер, но никой не го вярва, защото Лутер е еретик и лъжец. Това е така, защото самият папа каза, че Лутер е лъжец.

Но свещеникът, когото всички обичахме и за когото жалехме, беше отец Петер. Епископът му забрани да проповядва, понеже твърдял, че Бог е изтъкан от доброта и щял да намери начин да спаси всичките си бедни деца

человечески. Ужасна е такава приказка, но пък и няма никакво доказателство, че отец Петер наистина я е изрекъл; той поначало нямаше навика да изрича подобни неща, защото беше добросърдечен, внимателен, искрен и добър католик; винаги ни казваше от амвона точно какво изисква Христос от нас – и нищо друго. И точно в това се състоеше цялата работа: враговете му го обвиняваха, че е говорил такива неща не от амвона, а извън черквата, така че нямаше как да оборим лесно подобно измислено обвинение. Отец Петер отричаше, но това не помогна: отец Адолф се стремеше да заеме мястото му и именно той уведоми епископа под клетва, че лично бил чул отец Петер да изрича въпросното кощунство: бил го казал на своята племенница точно когато отец Адолф се бил скрил зад вратата да подслушва – а подслушвал, защото отдавна подозирал отец Петер в нещо нездраво и интересите на вярата налагали той да бъде наблюдаван.

Племенницата, Маргет, отричаше и умоляваше епископа да ѝ повярва и да пожали нейния стар чичо, спестявайки му безчестието и немотията; но отец Адолф тайно беше тровил съзнанието на висшия духовник с клевети срещу отец Петер от доста време, така че епископът дори не искаше да я чуе; той изпитваше дълбока възхита от храбростта, проявена от отец Адолф при сблъсъка му с Дявола, и от дързостта му да се изправи лице в лице срещу него, затова се поддаде лесно на влиянието на отец Адолф. По силата на доказателствата на един-единствен свидетел той завинаги отстрани отец Петер, макар да не отиде толкова далеч, че да го отлъчи от църквата; и понеже отец Петер вече не служеше, отец Адолф се сдоби със собствено паство.

За стария свещеник и племенницата му настъпиха тежки времена. Хората ги обичаха, но, естествено, промениха отношението си в момента, в който двамата изпаднаха в немилост. Много от приятелите им ги изоставиха напълно, а останалите се държаха хладно и сдържано. По онова време Маргет беше сладко осемнадесетгодишно девойче, беше най-умната в селото и много я търсеха. Даваше уроци по спинет* и чрез тях си осигуряваше дрехите и малко джобни. Но сега учениците ѝ отпад-

* Вид малък клавиесин, използван през XV–XVII век за домашно музициране. (Всички бележки под линия, без изрично упоменатите, са на преводача.)

наха един по един; в селото забравяха да я канят на танци и на гости; младежите престанаха да се отбиват в дома ѝ – всички, освен Вилхелм Майдлинг, пък той не беше от такова значение; така че двамата с чичо ѝ преживяваха в тъга и самота, изоставени и изпаднали в немилост, и вече нямаше слънце в живота им. Цели две години положението непрекъснато се влошаваше; дрежите се износваха, хлябът се намираще все по-трудно. В крайна сметка настъпи истинският край. Соломон Исаакс, който им беше дал заем, си искаше парите: отдавна беше хвърлил око на дома им и сега ги предупреди, че на следващия ден трябва да го напуснат.

ГЛАВА 2

От момчетата в селото ние тримата бяхме неразделни; обикнахме се още като малки и с годините тая обич се засилваше: Николаус Бауман, синът на главния съдия в местното съдилище; Сепи Волмайер, синът на съдържателя на главната странноприемница, „Златният елен“, която предлагаше приятна градина в сянката на дървета, достигащи речния бряг, и лодки под наем; а третият бях аз, Теодор Фишер, синът на църковния органист и диригент на селския оркестър, който освен това преподаваше цигулка, беше композитор, бирник и каменоделец, а и в много други отношения – полезен член на общността, почитан от всички. Познавахме околните възвишения и гори подобно на птиците, които ги обитаваха, защото непрекъснато бродехме из тях в свободното си време, по-точно когато не плувахме или не карахме лодка, не ловяхме риба или не се пързляехме по леда или по някое нанадолнище.

Освен това, за разлика от повечето селяни, имахме достъп до парка на замъка, понеже бяхме любимци на най-стария прислужник там, Феликс Брант. Често отивахме нощем да слушаме разказите му за стари времена и невероятни случки, да пушим с него (той ни научи) и да пием кафе, защото прислужникът беше участвал във войните и в обсадата на Виена, и там, когато турците били разбити и отблъснати, между плячката намерили и чували с кафе, а турските пленници им

обяснили какво е то и как се приготвя приятната напитка, тъй че той вече държеше непрекъснато при себе си кафе – както за да си го пие, така и за да смайва невежите с него.

Ако избухнеше буря, Феликс ни задържаше при себе си цялата нощ; и докато навън святкаше и гърмеше, ни разказваше за духове и за какви ли не други ужасии, за битки, убийства, осакатявания и разни такива; на нас ни беше уютно и приятно вътре, а той ни разказваше главно собствените си преживявания. Навремето виждал духове много често, и вещици, и магьосници, а веднъж, като се загубил посред нощ в планината в една жестока буря, пред него светкавиците осветили Дивия ловец, който препускал, пресичайки облаците, следван от призрачните си псета. Веднъж видал инкуба, а на няколко пъти и гигантския прилеп, който смуче кръв от врата на спящия, като нежно му вее с криле и не му дава да се събуди, докато не го изцеди до капка. Той ни внушаваше да не се плашим от свръхестествени създания каквито са призраците например, като ни успокояваше, че те не причинявали зло, а само се реели в пространството, защото се усещали самотни и объркани и търсели добра душа да ги забележи и да им съчувства; и с времето се научихме да не се боим, дори излизахме с него нощем и отивахме в обитаваното от духове помещение на затвора в замъка. Но само веднъж видяхме дух, който, трудно различим, безшумно прелетя край нас и изчезна, а ние дори не трепнахме, така добре ни беше обучил Феликс. Той ни обясни, че понякога призрактът идва през нощта и го буди, като прокарва лепкавата си длан по лицето му, но не го наранява, просто търси някой да го забележи и да му съчувства. Но най-важното – Феликс беше виждал ангели, истински ангели, слизащи от небето, и беше разговарял с тях. Нямали криле, носели дрехи и говорели, и изглеждали досущ като хора, така че човек можел да познае, че са ангели, само по вълшебствата, които вършели и които никой смъртен не може да извърши, и по начина, по който внезапно изчезвали точно когато разговаряте, а това не е подвластно на никой смъртен. И били, според това което ни разправяше, приятни и весели, а не мрачни и тъжни като духове.

Именно след разговор на тази тема през една майска нощ, на сутринта се събудихме, хапнахме славно на закуска с него, след което слязохме и пресякохме моста, изкатерихме се по възвишенията вляво и стигнахме гористия връх, любимо наше местенце;